

Gracieuus en indringend verbeelde levenspijn in 'Kleine zielen' van Couperus

Theater

Kleine zielen, door Toneelgroep Amsterdam. Regie: Ivo van Hove. Gezien: 24/9,

Ruhrtriennale, Maschinenhalle Zweckel, Gladbeck. Daar t/m 30/9. Nederlandse tournee van 8/10 t/m 18/11.

 Het begint met regen, net als in de roman. Het druppelt in de planten aan weerszijden van een podiumvullend groen tapijt, waartegen twee bijzettafels geheel wegvallen. De leegte van het huis accentueert de zuinigheid van de inwonende familie, ook van het hart. Terwijl de piano speelt, vertelt Constance (Chris Nietvelt) dat ze oud is geworden, zonder te hebben geleefd.

Nietvelt heeft als geen ander uit het ensemble de juiste navrante toon voor de gelatenheid en de stille hunkering waarmee de leden van deze familie worstelen. De zwarte gal van de melancholie druipend van haar stem, terwijl ze kalm en uiterlijk verstild spreekt. In deze toneelbewerking van *Kleine Zielen* (uit 1901) is te horen hoe Louis Couperus vooruitloopt op de ontgoocheling bij J.C. Bloem, die regels zou schrijven als: 'Altijd dit lege hart, altijd.' Eén voor één ontvouwen de personages de symptomen van hun levenspijn.

Zelfs het liefdevolle beeld van zoon Addy (Robert de Hoog) die beide ouders in zijn schoot laat neervlijen, is een opmaat naar gemor. Want zij, Henri (Steven Van Warmermon) en Constance, strijden onophoudelijk om zijn aandacht. Henri kan alleen maar herhalen dat het leven zonder betekenis is. Addy's vrouw Mathilde (Maria Kraakman) wordt misselijk van de „fatsoenlijke misère” om zich heen. Niet Marietje (Hélène Devos), met zus Gerdy in huis genomen door oom en tante, treurt om de zelfdoding van haar vader: „Tussen mij en de dood is bijna niets.” Je hart zinkt ervan. Het geeft ook niet dat er pas na een uur beweging komt in dit moeras van bitterheid en wanhoop. Dat is als vriend en wereldreiziger Brauws (Hans Kesting) zich aandient met een speech en de rijke familie hun bevoorrechte positie onder de neus wrijft - een romanaspect dat in deze voorstelling op de achtergrond blijft. Constance leeft op van deze boeiende gast en regisseur Ivo van Hove stuurt daarna op scènes waarin het geluk schemert in intieme, fysieke momenten. De lichamen zeggen waar de woorden niet bij kunnen. Allereerst is er Mathilde, die haar plezier in schaatsen heupwiegend en springend demonstreert. Verder raakt Henri onder de bekoring van nichtje Gerdy

(Noortje Herlaar). Als ze om elkaar heen draaien en zij haar buik wellustig ontbloot, knapt Henri bijna. Tot zij zegt: „Ik wil wel, maar de mensen...” Waarop hij berustend zegt: „Ja, de mensen, daar hebben we vaak last van.” Het is een van de keren dat de kleine ziel, de burgerlijkheid, van deze familie bovenkomt.

Als Constance en Brauw elkaar vinden, leidt dat bijna tot een uitruil bij de echtelieden, als de vier samenklitten, champagne nippend. Dat is een van de flitsen van openbaring, een moment van licht, en waarlijk leven. Waarna, zoals Brauws zegt, „het weer donkert”.

Want dat is de kern van deze *Kleine Zielen*, waarmee Toneelgroep Amsterdam en Van Hove hun Couperus-trilogie besluiten: er is geen ontkomen mogelijk. Dat benauwende gevoel wordt gracieus en doordringend overgebracht in dit stemmige drama, een haasje-over van somberte en sprankjes blijheid, door een homogeen en sterk spelend ensemble. Helaas wordt het slot eindeloos opgerekt, met wel vier of vijf mogelijke afsluitingen. Alleen Marietje vertrekt. Zij mag nieuwe hoop koesteren. De regen stopt, het zomert, de beklemming duurt voort.

Ron Rijnhard

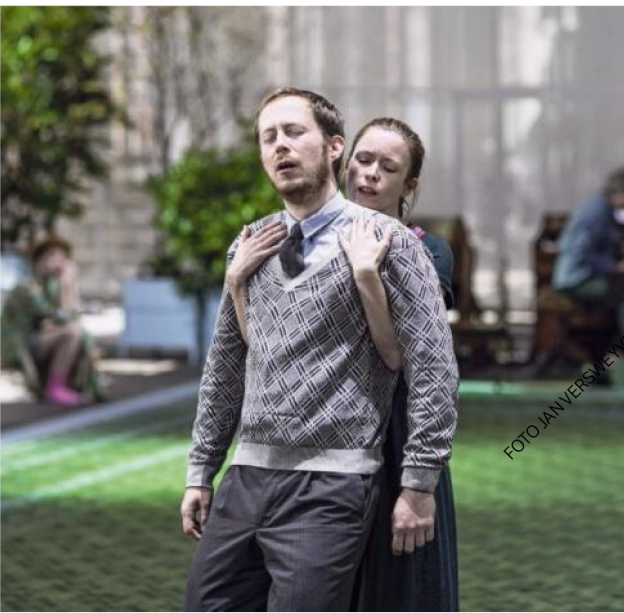

FOTO JAN VERSWEEY